

Inhoudsopgave

Inleiding - 6

Leeswijzer - 16

Soorten

Eenden - 20

Hoenders - 55

Flamingo's - 59

Futen - 60

Duiven - 65

Nachtzwaluwen - 70

Gierzwaluwen - 71

Koekoeken - 72

Rallen - 73

Kraanvogels - 80

Duikers - 81

Noordelijke stormvogeltjes - 84

Stormvogels - 85

Ibissen - 88

Ooievaars - 90

Reigers - 92

Jan-van-genten - 100

Aalscholvers - 101

Scholeksters - 103

Kluten - 104

Plevieren - 106

Strandlopers - 113

Alken - 139

Jagers - 143

Meeuwen - 147

Visarenden - 169

Sperwers - 170

Kerkuilen - 183

Uilen - 184

Hoppen - 190

Bijeneters - 191

Ijsvogels - 192

Spechten - 193

Valken - 199

Papegaaien - 204

Wielewalen - 205

Klauwieren - 206

Kraaien - 208

Goudhanen - 215

Buidelmezen - 217

Mezen - 218

Baardmannen - 224

Leeuweriken - 225

Zwaluwen - 229

Struikzangers - 232

Staartmezen - 233

Boszangers - 234

Grasmussen - 239

Sprinkhaanzangers - 243

Rietzangers - 245

Graszangers - 251

Pestvogels - 252

Boomklevers - 253

Boomkruipers - 254

Winterkoningen - 256

Spreeuwen - 257

Waterspreeuwen - 258

Lijsters - 259

Vliegenvangers - 265

Heggenmussen - 276

Mussen - 277

Kwikstaarten - 279

Vinken - 290

Gorzen - 304

Lijst van Vogels van Nederland - 311

Register - 341

Grote zaagbek

Mergus merganser

JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

Duikend, groter dan wilde eend. Grote kop, lang lichaam, dikke nek en slanke, lange, gehaakte, rode snavel met 'zaagtanden'. Mannetje met wit lichaam, 's winters soms met roze zweem; zwarte rug en donkergroene kop. Vrouwtje met grijs gemarmerd lichaam, kop donkerder roodbruin dan bij vrouwtje middelste zaagbek, scherpe grens tussen bruine nek en lichte borst, forse, afhangende kuif. Vliegt vaak laag boven het water. Mannetje toont zwart-wit met zwart-witte vleugels; vrouwtje met kleinere witte spiegel. Grote zaagbekken zijn meestal zwijgzaam. Tijdens de balts enig gegrom als *pra-pra-rah*.

Leefgebied Grote zaagbekken broeden in hooggelegen Noord-Europese streken met visrijke meren en rivieren te midden van bossen. Buiten het broedseizoen zijn ze vaak in groepen te zien, meestal op zoet water, zoals meren, plassen, afgravingen en rivieren. Grote zaagbekken duiken vaak en langdurig. Het voedsel bestaat uit allerlei vis, zoals jonge zalm en forel. Soms jagen paren of groepen gezamenlijk in lijnen om vis voor zich uit te drijven. Jonge grote zaagbekken eten vooral insecten.

Verspreiding De hier voornamelijk op het IJsselmeer overwinterende grote zaagbekken zijn afkomstig uit Scandinavië en Rusland. Hun aantal is onduidelijk: veelal ver uit de oever vertoevend zijn ze lastig te tellen. De schattingen lopen uiteen van

Aantal broedparen

Voortplanting

Broedperiode	vanaf april/mei
Broeden door	vrouwtje
Aantal eieren	8-11
Broedduur	30-32 dagen
Uitvliegen na	65 dagen
Aantal broedsels	1

Rode Lijsten

Nederland	-
IUCN	Least Concern (LC)

TS

4400 tot 9100 overwinterende vogels en 1900-4900 doortrekkende exemplaren. In strenge winters wijken ze uit naar ijsvrij zoet water zoals de grote rivieren en alleen bij aanhoudende vorst ook op zout water als de Delta.

Trek In november en december komen grote zaagbekken aan in het Noordzeegebied, waarbij een deel verder trekt naar het zuiden (Middellandse Zeegebied). In maart keren ze terug. Een ander deel van de populatie overwintert op de Zwarte Zee. Mannetjes verlaten de vrouwtjes al tijdens het uitbroeden van de eieren en trekken naar traditionele gebieden om te ruïen, waar ze zich in enorme aantallen kunnen verzamelen, bijvoorbeeld langs de fjorden in Noord-Noorwegen.

Trend De aantallen die in Nederland overwinteren, variëren met de strengheid van de winters, maar de algehele trend is dat grote zaagbekken door de gemiddeld mildere winters steeds vaker in het Oostzeegebied overwinteren.

♂

LH

♀

LH

Zomertaling

Spatula querquedula

JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

Iets groter dan wintertaling, veel kleiner dan wilde eend. Kop iets langwerpiger, vlakke kruin en rechte, grijze snavel. Mannetje brede witte strepen van boven beide ogen naar achterkop, in de nek bijna bij elkaar komend. Gevlekte bruine borst, fijn gebandeerde grijze flanken, witte buik, van de rug afhangende zwart-witte sierveren. Vrouwtje als vrouwtje wintertaling met lichtere keel, lichte snavelbasis en donkerder oogstreep die contrasteert met witte wenkbrauwstreep. Snavel donkergrijs. Oogt in vlucht zwaarder en met langere nek dan wintertaling. Bovenvleugel mannetje lichtgrijs, spiegel donkergroen en aan beide zijden wit begrensd. Spiegel vrouwtje donkergrijs met witte begrenzing. De roep van het mannetje is een wat droge ratel, variërend in toonhoogte. Vrouwtje heeft een zacht *kwak*, als wintertaling.

Leefgebied De zomertaling broedt in natte weilanden, ondergelopen grasland en in rietkragen langs sloten en poelen met voldoende opgaande vegetatie om een nest in te verbergen. Buiten het broedseizoen verblijven zomertalingen in vergelijkbare habitats, vaak in paren of groepjes. Ze slobberen voedsel van de oppervlakte, of grondelen. Het voedsel bestaat uit insecten (larven), zoals waterkevers, vliegen en muggen, uit slakjes, zoetwatergarnalen, wormen en kikkerdril en daarnaast uit plantaardig materiaal.

JS

JS

♂ BROEDKLEED

Aantal broedparen	1000-1500
Voortplanting	
Broedperiode	vanaf april/mei
Broeden door	vrouwtje
Aantal eieren	10-11
Broedduur	22 dagen
Uitvliegen na	25-40 dagen
Aantal broedsels	1
Rode Lijsten	
Nederland	Bedreigd
IUCN	Least Concern (LC)

Verspreiding De zomertaling is in de loop van de 20^e eeuw als broedvogel sterk afgenomen. Huidig voorkomen in langzaam afnemende aantallen in marginale gebieden die ontsnappen aan strikt, agrarisch landschapsbeheer met intensief grondgebruik, waterstandsverlaging en frequent maaien. De broedpopulatie lijkt zich na 2015 wat te stabiliseren, echter op een vrij laag niveau. Droogteperiodes in het voorjaar vormen een nieuwe bedreiging voor deze soort.

Trek De zomertaling is de enige Noord-Europese eend die de winter in Afrika doorbrengt. Ze vertrekken tussen juli en oktober naar het zuiden, doorgaans via Spanje of Italië, en keren vanaf maart terug naar hun broedgebied, bijna uitsluitend via Italië. Onze zomertalingen overwinteren in West-Afrika van Senegal tot Mali. Doortrekkende zomertalingen zijn afkomstig uit Oost- en Noordoost-Europa, Rusland en West-Siberië, waarvan de meeste via Zuid- en Zuidoost-Europa naar Afrika trekken.

Trend Zomertalingen hebben ernstig te lijden van de verlaging van het grondwaterpeil in veel weidegebieden. Daarnaast van de drastische maatregelen die boeren treffen om de voedingswaarde van hun gras te verhogen, zoals het selecteren van graszaad om een uniforme grasmat te verkrijgen, groeibevordering met kunstmest en vroeg maaien. Dit alles maakt deze graslanden ongeschikt voor broedende zomertalingen.

Geoorde fuut

Podiceps nigricollis

JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

Kleiner dan fuut. Kleine kop, steil voorhoofd, puntige kruin en een sierlijke opgewipte snavel. Heeft, net als dodaars, een witte 'poederdons' op het achterlijf. Adult in zomerkleed met gouden pluim achter het oog; rest van kop en nek zwart. Flanken roodbruin. In winterkleed zwart van boven en wit van onderen. Zwarte kopkap loopt door tot onder het oog; witte wangen lopen in een boog door tot op de oorstreek. Borst toont erg wit. Vanaf de kruin loopt een donkere band tot in de nek die breder is bij de kuifduiker. Zelden vliegend te zien; tijdens de trek wel krachtige vlucht met snelle vleugelslagen. Op armpennen en binnenste handpennen is een witte driehoek te zien. De roep klinkt als *ieoerr-ip*, met de nadruk op laatste lettergreep. Tijdens de balts een snelle, vrij lage triller.

Leefgebied Geoorde futen broeden langs ondiepe meertjes en vennen die omringd worden door waterplanten en waarin voldoende visjes en insecten te vinden zijn. Ze broeden soms in gebieden die tijdelijk onder water staan, omdat ze die snel kunnen koloniseren. 's Winters zitten ze op groter water en ondiepe baaien, zoals in de Waddenzee en het Grevelingen-

ADULT ZOMERKLEED

LH

ADULT WINTERKLEED

LH

Aantal broedparen

300-360

Voortplanting

Broedperiode

vanaf april

Broeden door

beide partners

Aantal eieren

3-4

Broedduur

21 dagen

Uitvliegen na

28-42 dagen

Aantal broedsels

1

Rode Lijsten

Nederland

-

IUCN

Least Concern (LC)

meer. Geoorde futen duiken veelvuldig en kunnen vrij lang onder water blijven, al duurt een duik gemiddeld niet langer dan 30 seconden. Ze jagen vooral op insecten als waterkevers, larven van libellen en vliegen, en daarnaast op visjes en slakjes. Geoorde futen broeden vaak als een kleine kolonie binnen een kokmeeuwenkolonie en vormen ook buiten het broedseizoen groepjes.

Verspreiding De geoorde fuut is een schaarse tot zeer schaarse broedvogel met gedurende de vorige eeuw een sterk wisselende aanwezigheid, uiteindelijk min of meer gestabiliseerd op ongeveer 350 broedparen in Nederland sinds 2008. De meeste broedparen zijn te vinden op voedselrijke vennetjes op de zandgronden in het oosten van het land. Ook in de infiltratiegebieden van de Hollandse duinen voelen ze zich thuis. In nazomer en herfst verblijven tot 4000 geoorde futen in de Delta, vermoedelijk afkomstig uit dichtbijgelegen landen.

Trek Noord- en Oost-Europese geoorde futen verlaten vanaf augustus hun broedgebieden en trekken naar het zuiden en westen. Ze verzamelen zich op traditionele plekken, zoals in het westelijk deel van de Waddenzee. De terugtocht begint maart.

Trend Het aantal broedparen varieert met de waterstand op de broedplaatsen. Ze maken gebruik van tijdelijke wateren en van nieuw aangelegde, natte natuur. Vergeleken met de jaren '80 van de vorige eeuw, met slechts enkele tientallen broedparen, zijn er nu in de beste jaren meer dan 500 broedparen in ons land.

Aantal broedparen

120-160

Voortplanting

Broedperiode

vanaf maart

Broeden door

beide partners

Aantal eieren

8-12

Broedduur

24 dagen

Uitvliegen na

25 dagen

Aantal broedsels

1

Rode Lijsten

Nederland

-

IUCN

Least Concern (LC)

Porseleinhoen

Porzana porzana

JAN	FEB	MAA	APR	MEI	JUN	JUL	AUG	SEP	OKT	NOV	DEC
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Kleine moerasvogel, flink kleiner dan waterral. Groenbruine rug met donkere strepen en veel witte vlekken en vlekjes. Keel en gezicht blauwgrijs. Zwarte teugel. Witgespikkelde olijfbruine borst, flanken met zwarte en witte banden, onderstaartveren crème. Smalle lichte dwarslijnen op de tertials (goed te zien bij gesloten vleugel). Voorrand van eerste handpen wit. Vaalgele snavel met rode vlek op de basis. Vrouwtje iets kleiner. Vliegt indien opgejaagd met bungelende poten en valt al snel weer terug in dekking. Overdag gewoonlijk zwijgzaam, maar adulte vogels roepen tijdens avondschemering en 's nachts een om de seconde herhaald oplopend *whit* dat op een zweeps slag lijkt.

LH

ADULT

LH

ADULT

Leefgebied Het porseleinhoen broedt in uitgestrekte zoetwatermoerassen en andere wetlands met ondiep water en dichte vegetatie, vaak langs de grote rivieren, en is tijdens de trek in soortgelijke habitats te vinden. Het voedsel bestaat uit allerlei insecten en hun larven, zoals waterkevers, rupsen, waterslakjes, vis en wormen. Ook plantaardig materiaal staat op het menu, zoals zaden, scheuten en wortels.

Verspreiding Zeer schaarse broedvogel, waarvan de populatieomvang vooral afhankelijk is van de waterstand en lokaal afhankelijk van het waterbeheer in de broedgebieden.

Trek Porseleinhoenen overwinteren in Afrika ten zuiden van de Sahara. Ze arriveren in Nederland tussen maart en mei en vertrekken vanaf september tot oktober.

Trend De droogte in het broedseizoen van de laatste jaren is nadelig voor deze soort. Goed waterbeheer in geschikte habitattypen is daarom van belang.

Roerdomp

Botaurus stellaris

JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

Middelgrote, compacte reiger met dolkvormige snavel en vrij lange poten. Kleiner dan blauwe reiger. Leeft zeer verborgen. Het bruinachtige verenkleed, van boven zwartgevekt, biedt zeer goede camouflage. Zwarte kruin, zwarte mondstreep. Vliegt met ingetrokken nek, zodat de hals dik toont. Op korte vluchten ook wel met uitgestrekte nek. Traag, laag en met ontspannen vleugelslag; toont wat uilachtig door de brede vleugels, maar kan op grote hoogte zweven. De baltsroep van het mannetje is een lage dreun, *whoem*, als het blazen over een flessenhals. Tot op een afstand van 5 km hoorbaar. Daarnaast een reigerachtig *aark aark aark*.

Leefgebied De roerdomp leeft in uitgestrekte rietlanden en brede rietkragen langs zoet water of moerassen met een stabiele waterstand, en brengt daar het grootste deel van de tijd door tussen de dichte vegetatie. Hij is vrijwel nooit buiten de beschutting van riet te vinden. Door de optimale camouflage en zeer verborgen levenswijze is de roerdomp vaak moeilijk te ontdekken: behalve als hij zich traag door rietvelden beweegt, zich vastgrijpend aan rietstengels. Bij onraad richt hij zich op en valt in 'paalhouding' dan helemaal nauwelijks op tussen het riet. 's Winters is de roerdomp ook wel langs kleiner water met riet aan te treffen. Hij foerageert overdag en is het meest actief in de ochtend- en avondschemering. Het voedsel bestaat uit vis, vooral paling, en ook uit kikkers en andere amfibieën, insecten, knaagdieren en jonge vogels. Het mannetje begint al in de late winter een groot territorium te verdedigen. Hij roept regelmatig, waarmee hij één of meer vrouwtjes lokt.

ADULT

LH

Aantal broedparen

610-690

Voortplanting

Broedperiode

vanaf april

Broeden door

vrouwtje

Aantal eieren

5-6

Broedduur

25 dagen

Uitvliegen na

49 dagen

Aantal broedsels

1

Rode Lijsten

Nederland

Kwetsbaar

IUCN

Least Concern (LC)

IF

ADULT

Verspreiding Onze roerdompen bestaan uit standvogels en trekvogels die overwinteren tot in Noord-Afrika. Tegelijkertijd komen wintergasten uit Noord- en Oost-Europa naar hier. Broedparen zijn vooral te vinden in gebieden met rietkragen rondom rustige meren, zoals in Friesland, de Kop van Overijssel, Oostvaardersplassen, meren in de veenweidegebieden van Noord- en Zuid-Holland en Utrecht, en ook langs de grote rivieren. Daarnaast op meer geïsoleerde broedplaatsen in Noord-Limburg, die aansluiten op de Noord-Brabantse populatie. Het aantal roerdompen nam vanaf de jaren '90 gestaag toe. 's Winters zijn er 500-1000 exemplaren in Nederland te vinden.

Trek Na het broedseizoen verspreiden roerdompen zich over een uitgestrekt gebied en zoeken kleinere geschikte habitats op, als er maar wat riet staat. Noord- en Oost-Europese roerdompen trekken naar West-Europa, West-Europese trekken langzaam naar het zuiden.

Trend Strengere winters eisen een zware tol van de roerdomp. De soort heeft voordeel van de aanleg van veel nieuwe, natte natuurgebieden, hetgeen op lijkt te wegen tegen habitatvernietiging door verlanding, verruiging en verbossing van voorheen belangrijke broedgebieden.

Aantal broedparen

6350-6650

Voortplanting

Broedperiode

vanaf april

Broeden door

beide partners

Aantal eieren

3-4

Broedduur

23-25 dagen

Uitvliegen na

23-25 dagen

Aantal broedsels

1

Rode Lijsten

Nederland

-

IUCN

Least Concern (LC)

Kluut

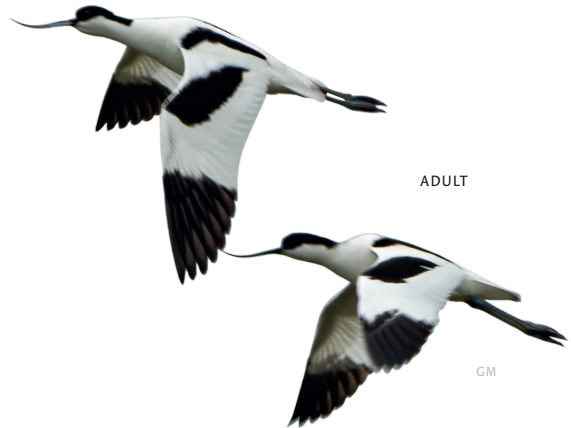
Recurvirostra avosetta

JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

Vrij grote, zwart-witte, elegante steltloper met lange, zwarte, opgebogen snavel, lange blauwgrijze poten met zwemvliezen tussen de tenen. Wit lichaam, zwarte kruin en achterkop, witte ovale velden op de gesloten vleugels. Juvenielen wat smoezeliger en bruiner. Vliegt behendig, waarbij de lange poten voorbij de staart steken. De zwarte vleugelpunten zijn dan zichtbaar, alsmede een zwarte baan over de vleugels en zwarte schouders. Doorgaans zwijgzaam. In de buurt van het nest een melodieuze *kluut kluut*, als alarmroep hoger en feller.

Leefgebied Kluten broeden langs zoet en brak, ondiep water, vaak op eilandjes met weinig vegetatie, alsook in het binnenland langs rivieren en poelen. Ze zwemmen en grondelen als een eend. Ze foerageren ook wel lopend en vegen daarbij zijdelings met hun snavel door het water of de modder. Het voedsel bestaat uit insecten, kreeftachtigen en wormen. Het nest bestaat uit plantaardig materiaal en wordt gebouwd langs of in ondiep water. Nesten in het water worden hoger gemaakt als het water stijgt.

Verspreiding De kluut is een vrij talrijke broedvogel en doortrekker. Hij heeft een tijdlang geprofiteerd van grootschalige natuurontwikkeling in het Waddengebied, de Delta en de Beneden-Schelde, maar de aantallen namen na 1990 sterk af. Momenteel lijkt de soort echter weer op de terugweg te zijn in Nederland. Tijdens het broedseizoen is de verspreiding van de kluut breed. Na het broedseizoen en in de winter zijn ze vooral te zien in het Waddengebied en in de Delta.

Trek De meeste Nederlandse kluten trekken na het broedseizoen naar het zuidwesten en overwinteren langs de kusten van Zuidwest-Europa en Noordwest-Afrika. Deense en Duitse kluten trekken in augustus-september over onze streken naar het zuiden.

Trend Door het huidige natuurbeleid loopt de kluut geen directe gevaren. Er worden veel natte natuurgebieden aangelegd, en die zijn ideaal voor deze soort. Als broedvogel is de kluut afhankelijk van jonge, dynamische terreinen met pioniersvegetaties. Door successie (het vervangen worden door andere vegetatie door het uitblijven van natuurlijke dynamische processen zoals getijdenwerking en waterstandswissel) verdwijnen deze gebieden gemakkelijk.

Vorkstaartmeeuw

Xema sabini

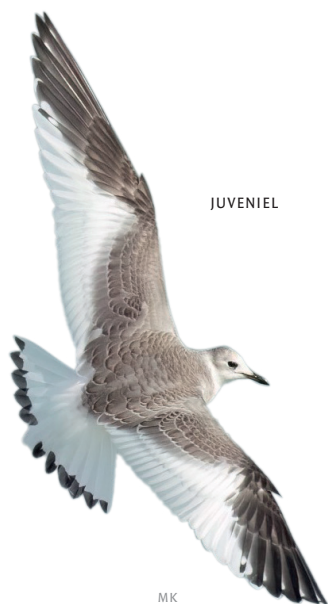

JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

Kleiner dan kokmeeuw. Lange vleugels, iets gevorkte staart, in alle kleden op elke vleugel een contrasterende witte driehoek. Zwarte kap, grijze rug en zwarte buitenste handpennen. Juveniel met kop en zijborst grijsbruin, rug- en dekveren grijsbruin met een wit randje erlangs, waardoor een geschubde indruk ontstaat. De vorkstaartmeeuw doorloopt, anders dan de meeste meeuwen, in het voorjaar voor de trek naar het noorden een volledige rui en in het najaar slechts een gedeeltelijke rui. Soepele, sternachtige vlucht, foerageert al vliegend door voedsel van het wateroppervlak te pikken. Kan zich vliegend goed handhaven op volle zee, ook in zeer zwaar weer. De roep is een vrij schrill *krie-èrrr*, enigszins als noordse stern.

Leefgebied Vorkstaartmeeuwen broeden op de toendra in het Hoge Noorden, meestal in kolonies van de noordse stern. Het grootste deel van het jaar brengen ze echter op volle zee door, met name in de tropische oceanen. Het voedsel bestaat vooral uit allerlei kreeftachtigen, schelpdieren en vissen. In het broedgebied eten ze ook insecten en andere ongewervelden.

Verspreiding De vorkstaartmeeuw is een doortrekker in uiterst klein aantal. De exemplaren die hier worden gezien, zijn waarschijnlijk afkomstig uit Groenland en Canada. Ze zijn vrijwel uitsluitend langs de kust te zien (al dwaalt er af en toe een exemplaar af naar het IJsselmeer) en vooral na herfststormen

Aantal broedparen

Voortplanting

Broedperiode	vanaf eind mei
Broeden door	beide partners
Aantal eieren	2-3
Broedduur	23-25 dagen
Uitvliegen na	28 dagen
Aantal broedsels	1

Rode Lijsten

Nederland	-
IUCN	Least Concern (LC)

in de periode augustus-december. Het gaat in de meeste jaren om slechts enkele of hooguit enkele tientallen exemplaren, in een enkel jaar om honderden.

Trek Vanuit hun broedgebieden van Arctisch Canada en Groenland tot Arctisch Rusland trekken vorkstaartmeeuwen in zuidoostelijke richting weg om de Atlantische Oceaan over te steken. Ze verzamelen zich in grote groepen in de Golf van Biskaje voordat ze ver naar het zuiden trekken, tot aan de wateren rond Zuid-Afrika.

Trend De huidige habitat komt door de klimaatveranderingen steeds verder naar het noorden te liggen.

Steppekiekendief

Circus macrourus

JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

Sierlijke kiekendief, slanker dan blauwe en kleiner dan grauwe kiekendief, met een bredere armvleugel en handvleugel met vier zichtbare 'vingers'. Mannetje als blauwe kiekendief, lichter en met smallere witte stuit, een kleine zwarte wig op de vleugelpunt en zonder donkere vleugelachterrand. Onderarmdekveren en okselveren van vrouwtje donker met lichte, niet-gestreepte toppen, armpennen donker en een kraag duidelijk licht. Juveniel van onder roodbruin, met (vooral de binnenste) handpennen zonder zwarte top en (vooral de buitenste) met onregelmatige banen. Duidelijke brede witte halsring met een donkere boa. Oksel is effen roodbruin. De vlucht is zoals bij alle kiekendieven soepel tijdens jacht op lage hoogte. Spectaculaire baltsvlucht, waarbij mannetje in de vlucht voedsel overgeeft aan het vrouwtje. Zwigzaam, maar tijdens de balts een snelle kekkerende roep en verschillende andere korte roepen. Alarmroep is als van grauwe kiekendief een snel, lang aangehouden *tjit-it-it*.

Leefgebied Steppekiekendieven leven vooral in de uitgestrekte steppegebieden en aansluitende gebieden van Centraal-Azië en Europees Rusland, en ook in halfwoestijnen en moeras- en veengebieden. Ze overwinteren vaak in hooggelegen landschappen in de Himalaya en Afrika (tot 4000 m boven zeeniveau). Ze jagen op kleine zoogdieren (lemmingen, grondeekhoorns) en zangvogels (leeuweriken, tapuiten en piepers). Het vrouwtje jaagt ook op eenden, jonge ruigpoothoenders en kwartels.

JUVENIEL

SH

Aantal broedparen

0-1

Voortplanting

Broedperiode	vanaf mei
Broeden door	vrouwtje
Aantal eieren	4-5
Broedduur	29-30 dagen
Uitvliegen na	35-45 dagen
Aantal broedsels	1

Rode Lijsten

Nederland	-
IUCN	Near threatened (NT)

MR

♂ ADULT

Verspreiding Schaarse doortrekker die de laatste decennia is toegenomen door de uitbreiding van zijn broedgebied naar het westen (waaronder Finland), waardoor de trekroute ook verder westelijk is komen te liggen. In 2017 en 2019 broedde de soort met succes in Oost-Groningen.

Trek De steppekiekendief is een uitgesproken trekvogel die in het najaar naar Birma, India en Afrika bezuiden de Sahara trekt. Sommige blijven echter in Zuid-Europa of zelfs Midden-Europa (waaronder Nederland). De trek heen vindt plaats van september tot in oktober, terug in maart-april.

Trend De steppekiekendief neemt wereldwijd af door het verdwijnen van geschikte broedgebieden, maar de soort neemt in het westen toe door uitbreiding van het broedareaal.

Aantal broedparen

5-15

Voortplanting

Broedperiode

vanaf februari

Broeden door

vrouwje

Aantal eieren

4-8

Broedduur

24-29 dagen

Uitvliegen na

24-29 dagen

Aantal broedsels

1

Rode Lijsten

Nederland

Ernstig bedreigd

IUCN

Least Concern (LC)

Velduil

Asio flammeus

JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

Middelgrote uil, gevlekt bruin, met starrende, gele ogen die omgeven zijn door zwarte velden in een verder licht gezicht. Nauwelijks zichtbare oorpluimen. Lange vleugels, van onderen erg licht, met zwarte punt en polsvlek (bases van de handpennen). Bovenvleugels gevlekt bruin met lichtbeige achterrand. Borst zwaar met donkere strepen getekend, overige onderdelen lichter dan bij ransuil. Vier zwarte staartbanden. De velduil vliegt vaak laag met diepe vleugelslag, gevolgd door een glijperperiode met de vleugels in een ondiepe V gehouden. Tijdens de baltsvlucht vliegt het mannetje hoog boven zijn territorium en slaat daarbij zijn vleugels onder het lichaam tegen elkaar. Meestal zwijgzaam, maar de zang is een laag, hol *boe boe boe boe* en hij heeft ook een schor blaffende roep.

ADULT

GM

Leefgebied De velduil is een vogel van het open landschap. Hij leeft en broedt bij ons in hoogvenen, kustmoerassen, ruige graslanden en duinen. De soort is vaak solitair te zien, zittend op de grond, op een paaltje, in een struik of in een boom, maar vormt wel slaapgroepen, soms samen met ransuilen. De velduil jaagt vaak overdag, bij voorkeur in ochtend- en avondschemering. Hij zit op de grond minder opgericht dan andere uilen. Het voedsel bestaat vooral uit (veld)muizen en ratten, en ook vogels tot het formaat van lijsters.

Verspreiding De velduil is een uiterst schaarse broedvogel en doortrekker en wintergast in zeer klein aantal. Hij broedt in Nederland eigenlijk alleen nog maar in teruglopende aantallen op enkele Waddeneilanden en langs de Friese Waddenkust. In jaren met een goede muizenpopulatie (zoals 2014) kunnen er opeens weer tientallen broedende velduilen worden waargenomen. Zoals van enkele andere uilen en roofvogels beslaat hun broedgebied een groot deel van het noordelijk halfrond en ze broeden alleen daar waar de fluctuerende muizenpopulaties het grootst zijn.

Trek Onze velduilen zijn opportunistische vogels die daar overwinteren waar voldoende voedsel voorhanden is. De noordelijke populaties velduilen zijn trekvogels en sommige steken zelfs de Sahara over om in Midden-Afrika te overwinteren. In onze contreien overwinteren soms vogels uit Fennoscandiavië.

Trend De velduil gaat hier ten onder aan habitatvernietiging door verdroging en verbossing. Zelfs op de Waddeneilanden verdwijnt de soort langzamerhand door verruiging van de duinvegetatie.

ADULT

GM

Aantal broedparen

3

Voortplanting

Broedperiode

vanaf maart

Broeden door

beide partners

Aantal eieren

4-10

Broedduur

20 dagen

Uitvliegen na

30 dagen

Aantal broedsels

1

Rode Lijsten

Nederland

-

IUCN

Least Concern (LC)

Bijeneter

Merops apiaster

JAN FEB MAI APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

ADULT

ADULT

JF

Zo groot als een grote lijster. Slank, kleurrijk, met lange, puntige vleugels en lange staart met verlengde, puntige middelste staartpennen. Bovendelen verlopen van kastanjebruin (kruin) tot goud (stuit); keel is scherp begrensd geel; onderdelen en staart blauwgroen; zwarte oogstreep verbreedt op oorstreek; wit boven de snavel. Vrouwtje heeft groene in plaats van roodbruine schouderveren. Verenkleeft buiten het broedseizoen veel valer met een blauwgroene rug en zonder verlengde middelste staartpennen. Juveniel als adult in winter, maar met minder variatie in verenkleeftkleuren. De vlucht is golvend en hij foerageert acrobatisch met veel bochten, zwenkingen en glijperiodes tijdens de jacht op insecten. In de vlucht tonen de vleugels blauwgroen met roodbruine velden op de schouders. De bijeneter roept vaak en veel. Kenmerkende, vérdragende roep *pruuk pruuk*; wanneer meer vogels tegelijk roepen, vloeien de klanken samen tot een triller.

Leefgebied Bijeneters zijn sociaal en broeden in kolonies, in valleien en andere laaggelegen streken met extensieve

landbouw, op akkers, in weilanden en in steppes met verspreide bomen; soms nabij open water. De incidentele broedgevallen in Nederland zijn in een gelijksoortige habitat, vaak in zandgroeves en zandhopen, vaak nabij de kust. De bijeneter overwintert in Afrika op steppes, vlaktes en in cultuurlandschappen. Hij jaagt vaak vanaf zitposten zoals telefoondraden en kale takken. De zit is vrij rechtop; paren en familiegroepen zitten dicht tegen elkaar aan. Het voedsel bestaat uit kleine tot grote insecten, zoals zweefvliegen, sprinkhanen, libellen en vooral bijen. Beide partners graven in 10-20 dagen een nesttunnel (0,70-3 m lang) en nestkamer uit in een zandhelling of steile oever. Ze gebruiken geen nestmateriaal.

Verspreiding Bijeneters zijn typisch vogels voor warme streken. Bij ons is het een onregelmatige broedvogel en doortrekker: per jaar worden er hooguit enkele tientallen waargenomen. De meeste langs de kust. De weinige broedgevallen waren verspreid over het hele land.

Trek Bijeneters trekken overdag. Ze verlaten hun broedplaats zodra de jongen vliegvlug zijn. Tijdens de trek verzamelen ze zich in grote groepen. Ze trekken naar het zuiden in een breed front, maar nemen, in augustus en september, bij de Middellandse Zee de kortste oversteek naar Afrika. Ze vliegen ook over de Sahara en verder. In april en mei keren de vogels terug in de broedgebieden.

Trend Nederland kende in 1964, 1965 en 1983 succesvolle broedgevallen, sinds 2001 bijna jaarlijks in zeer kleine aantallen. Deze ontwikkeling loopt parallel met die in omringende landen, zodat wordt aangenomen dat klimaatverandering hierbij een rol speelt.

JUVENIEL

LH

Aantal broedparen

1700-3100

Voortplanting

Broedperiode

vanaf mei

Broeden door

vrouwtje

Aantal eieren

3-5

Broedduur

14-15 dagen

Uitvliegen na

14-15 dagen

Aantal broedsels

1-2

Rode Lijsten

Nederland

kwetsbaar

IUCN

Least Concern (LC)

Wielewaal

Oriolus oriolus

JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

Een van de bekendste vogels dankzij het bekende liedje is de wielewaal. Met zijn zeer herkenbare geelzwarte lijf en karakteristieke zang is het mannetje onmiskenbaar. Het vrouwtje mist de felle kleuren. Wielewalen hebben een diep golvende vlucht, wat vaak goed te zien is als de vogel boven open land van de ene naar de andere boomgroep vliegt. In vlucht is het mannetje door de combinatie van geel en zwart onmiskenbaar; van het vrouwtje is de gele stuit dan een goed kenmerk. Het mannetje heeft een korte (1 seconde), fraaie, melodieuze en luide zang: *hu-hi-hjo* (duideljo). De vogel reageert wanneer de zang wordt nagefloten. Bij alarm klinkt een hees, krijsend *wjrèè*. Daarnaast heeft de wielewaal een bijzondere eigenschap. In het broedseizoen helpen ongepaarde, eenjarige vogels broedparen bij het voeren van de jongen. Uniek in de Europese zangvogelwereld!

♂ ADULT

AA

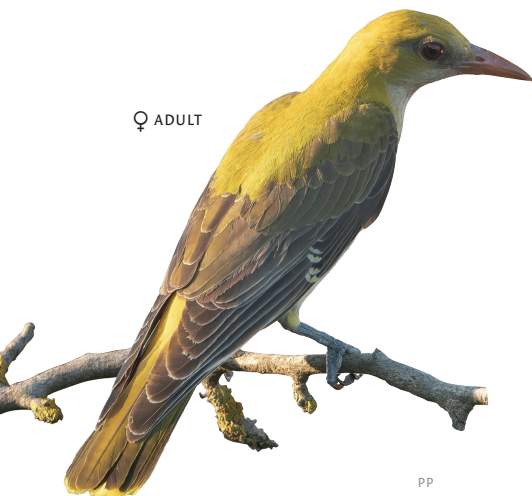
Leefgebied Bosrijke gebieden in beekdalen, rivierdalen, duinen en stuwwallen vormen het favoriete leefgebied van wielewalen, zoals populierenbossen en vochtige loofbossen. Op drogere gronden zijn de vogels te vinden in terreinen met berk en zomereik. Wielewalen houden zich vaak op in de boomkronen, waar ze verrassend onzichtbaar kunnen blijven in het groene bladerdek. Het nest van in elkaar gevlochten takken wordt hoog in de boom gemaakt. Het voedsel bestaat uit insecten die ze in boomkruinen zoeken, voornamelijk meikevers, rupsen en vlinders. Wielewalen hebben daarnaast een voorliefde voor kersen.

Verspreiding Wielewalen zijn lokaal vrij algemene broedvogels, maar gaan sinds een aantal decennia langzaam in aantal achteruit. De wielewaal heeft er in Nederland enkele nieuwe broedgebieden bij gekregen, zoals aangeplante loofbossen in het Lauwersmeergebied en in de Flevopolder, waardoor lokaal het aantal wielewalen juist is toegenomen.

Trek Vanaf eind april komen de eerste wielewalen in Nederland aan. De najaarstrek naar de winterverblijven vindt plaats vanaf half augustus tot begin september. De soort overwintert in Afrika.

Trend Wielewalen zijn de laatste decennia in aantal achteruitgegaan. Mogelijk komt dit door het steeds meer verdwijnen van populierenplantages en hoogstamboomgaarden, waardoor zowel nestgelegenheid als foerageergebied is verdwenen. De soort wordt bovendien sterk bejaagd in het Middellandse Zeegebied. Recentelijk is de situatie gestabiliseerd en is het aantal broedparen weer licht aan het stijgen.

♀ ADULT

PP

Aantal broedparen

15-30

Voortplanting

Broedperiode

vanaf april

Broeden door

vrouwtje

Aantal eieren

5-8

Broedduur

13-14 dagen

Uitvliegen na

15-18 dagen

Aantal broedsels

1

Rode Lijsten

Nederland

Gevoelig

IUCN

Least Concern (LC)

Buidelmees

Remiz pendulinus

JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

♂ ADULT

LH

♂ ADULT

DH

De naam buidelmees is verwarrend. Buidelmezen zijn geen familie van mezen zoals koolmees en pimpelmees, maar behoren tot de familie der Buidelmezen. De verwijzing naar een buidel heeft te maken met de vorm van het nest. Buidelmezen hebben een snelle, licht golvende vlucht, vaak tussen wilgen en rietvelden. De zang is een combinatie van roep en zachte trillers. Het meest opvallend is de roep, een hoog, ijl *pjuuuuu* dat in de verte doet denken aan een merel.

Leefgebied Buidelmezen leven in een samengesteld landschap van riet en moerasbos zoals verdrogend rietland met wilgenopslag, opslag van berken en wilgen langs grote plassen en volgegroeide opgespoten terreinen. Ze bouwen een opvallend nest van zaadpluis van onder meer lisdodden. Het nest is een grote, gesloten nestbuidel die in alle openheid aan de onderzijde van een wilgen- of berkentak hangt. De opening bevindt zich in een klein slurfje halver-

wege het nest. Het is een actief vogeltje dat vaak hoog in boomkronen van wilgen te vinden is. Buidelmezen eten alleen kleine insecten, spinnen en andere ongewervelden.

Verspreiding In 1981 werd de buidelmees voor het eerst als broedvogel vastgesteld. De soort bereikte een piek in de jaren '90, maar daarna werden buidelmezen steeds schaarser als broedvogel. Er komen nu nog maar hooguit enkele tientallen paartjes tot broeden langs de grote rivieren en laagveenmoerassen. Buidelmezen trekken in klein tot zeer klein aantal door. Het aantal overwinteraars bedraagt jaarlijks maximaal tussen de 5 en 10 vogels.

Trek De winterverblijven van onze broedvogels liggen in Frankrijk aan de Atlantische Oceaan. In het najaar trekken de buidelmezen samen met Duitse vogels tussen eind augustus en eind november weg. De onopvallende voorjaarstrek loopt van eind maart tot in mei en is hoofdzakelijk te merken aan het weer bezet raken van de broedplaatsen. Het precieze aantal doortrekkers is niet bekend, maar het zal hooguit om enkele tientallen exemplaren gaan.

Trend Sinds de jaren '90 is de buidelmees als broedvogel hard achteruitgegaan. Tijdens de topjaren broedden er rond de 250 paartjes, waar nu nog ongeveer 10% van over is. De precieze reden van deze achteruitgang is niet bekend. Mogelijk zijn de buidelmezen elders in Europa gaan broeden. Uit ringonderzoek is naar voren gekomen dat buidelmezen niet trouw zijn aan hun broedlocatie.

NEST

LH

Baardman

Panurus biarmicus

JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

Zie je laag boven het riet een groepje kleine, overwegend warmbruine vogels met een lange staart vliegen, dan zijn het zeker baardmannetjes. De vogel dankt zijn naam aan de karakteristieke zwarte baardstreep van het mannetje. De vogels vliegen vrij langzaam met een snelle vleugelslag en houden tijdens langere vluchten de lange staart iets naar beneden. De zang is een wat krassend geluid, eindigend met *tsin-shik-tjserrr*. Het meest opvallend is de roep, een metalig *ping* of *ping-ping*, dat doet denken aan het tellen van muntjes. Daarnaast roepen ze ook een rollend *tsirrr*.

Leefgebied Baardmannetjes zijn vogels van uitgestrekte rietvelden met veel jong riet en zijn te vinden langs rivieren, meren en zoetwaterdelta's, waarbij ze een lichte mate van opslag van bijvoorbeeld wilgen tolereren. Op de Waddeneilanden broeden ze in het riet rondom duinplassen. Ze komen bijna altijd in groepjes voor. Riet is voor baardmannetjes essentieel omdat rietzaad een belangrijke voedselbron vormt. In de zomer eten ze ook ongewervelden als libellen, eendagsvliegen, springstaarten, steekmuggen, steenvliegen, motjes, slakjes en spinnen. In de wintermaanden wordt naast rietzaad ook ander zaad gegeten, aangevuld met insecten.

Verspreiding Baardmannetjes zijn vrij algemene broedvogels van rietvelden in Laag-Nederland, inclusief de Waddeneilanden. De populatie uit de Oostvaardersplassen is van groot belang geweest als bronpopulatie voor verspreiding van de soort door Nederland, Vlaanderen en Frankrijk. De recentelijk ontwikkelde Marker Wadden hebben ook een zeer grote dichtheid aan baardmannetjes. De aantallen overwinterende exemplaren kunnen soms vrij groot zijn, maximaal tussen de 5000 en 7000 vogels.

LH

Aantal broedparen

1750-2050

Voortplanting

Broedperiode

vanaf maart

Broeden door

vrouwteje

Aantal eieren

5-7

Broedduur

12-13 dagen

Uitvliegen na

9-12 dagen

Aantal broedsels

2-3

Rode Lijsten

Nederland

-

IUCN

Least Concern (LC)

Trek Baardmannetjes zijn vanaf half september waar te nemen buiten de vaste broedgebieden, in moerasgebieden met voldoende riet. Het gaat dan om rondzwervende en wegtrekkende Nederlandse broedvogels, aangevuld met vogels uit Engeland, Duitsland en Frankrijk. De najaarstrek loopt door tot begin november. De voorjaarstrek verloopt onopvallend in maart. Hoeveel baardmannen er jaarlijks doortrekken, is niet bekend, maar naar schatting gaat het om hooguit enkele honderden exemplaren.

Trend De broedvogelpopulatie is over het algemeen redelijk stabiel te noemen. Baardmannetjes zijn gevoelig voor afname van rietareaal. Zo waren er in de hoogtijdagen in de jaren '70 en '80 in Zuidelijk Flevoland meer dan 7000 broedparen aanwezig. Dit aantal nam snel af toen grote oppervlakten riet verdwenen door veranderend beheer. Daarnaast kunnen strenge winters leiden tot veel wintersterfte. Met name veel sneeuw in de late winter is een probleem, omdat de vogels dan minder goed bij het voedsel kunnen.

Aantal broedparen

46.000-58.000

Voortplanting

Broedperiode

vanaf eind mei

Broeden door

vrouwtje

Aantal eieren

5-6

Broedduur

12-13 dagen

Uitvliegen na

12-15 dagen

Aantal broedsels

1-2

Rode Lijsten

Nederland

IUCN

Least Concern (LC)

Putter

Carduelis carduelis

JAN FEB MAA APR MEI JUN JUL AUG SEP OKT NOV DEC

De putter is een compact gebouwde vink met een kleurrijk verenkleed. In de vlucht valt de brede gele vleugelbaan goed op. De vlucht is vinkachtig en vaak in groepjes. Putters zijn luidruchtige vogeltjes en roepen veelvuldig als ze voorbij vliegen. De vluchtroep is een vrij hoog, vol klinkend *tie-tè-let* of *te-let*, met de laatste lettergreep bijna vragend. Met een beetje fantasie klinkt het roepje als 'puttertje'. Putters zingen vaak vanuit de top van een hoge boom. De zang is een variatie van tijlpende, kwetterende en trillende noten met altijd erdoor verweven de klingelende vluchtroep.

Leefgebied Putters worden gevonden in gebieden waar voldoende zaadragende planten aanwezig zijn. Vaak wordt gebroed in gewone esdoorn, paardenkastanje en fruitbomen, waarbij ze het nest langs de stam in de oksel van een zijtak bouwen. Putters zijn echte zaadeters. Velen kennen het beeld van een putter op een distelhoofdje, waar de vogel de bijnaam distelvink aan te danken heeft. Favoriete voedselplanten zijn akkerdistel, gewone melkdistel, paardenbloem en grote klit. Cultuurgewassen zoals

zonnebloemen vormen eveneens een belangrijke voedselbron. Putters foerageren in de wintermaanden in gewone berken en zwarte elzen. In het broedseizoen worden insecten aan de jongen gevoerd.

Verspreiding De putter is een vrij algemene broedvogel. De soort komt vooral voor in Laag-Nederland en langs de grote rivieren. In het oosten van Nederland is de soort schaarser, maar de laatste jaren nemen de aantallen daar flink toe. In de wintermaanden wordt de Nederlandse populatie aangevuld met vogels uit Scandinavië en Duitsland. Het aantal overwinteraars bedraagt maximaal tussen de 100.000 en 200.000 vogels.

Trek De najaarstrek vindt plaats van september tot eind november. Een deel van onze broedvogels en van de trekvogels uit het buitenland blijft in Nederland overwinteren en een deel vliegt door tot Spanje. Ook vindt trek richting Engeland plaats. De voorjaarsstrek begint in april en gaat door tot in mei. Jaarlijks trekken tussen de 50.000 en 200.000 putters door Nederland.

Trend De broedvogelpopulatie van de putters zit al tijden in de lift. Vergeleken met het laatste kwart van de 20^e eeuw is het aantal broedparen fors toegenomen, waarschijnlijk door onder meer nieuw aangelegd stedelijk groen en wegbepanting in open agrarisch gebied.

ADULT

LH

ADULT

GM

Lijst van vogels van Nederland

Op de lijst kunnen we drie categorieën vogels onderscheiden: de algemene en schaarse vogels (■, deze worden in het hoofddeel van het boek besproken), de zeldzame vogels (■, deze zijn de afgelopen 30 jaar gemiddeld niet vaker dan tweemaal per jaar waargenomen, sommige daarvan zijn in de lijst kort besproken) en de exoten (■, deze zijn door de mens in ons gebied geïntroduceerd en kunnen zich inmiddels zelfstandig handhaven. Enkele daarvan worden in het hoofddeel besproken). Enkele voorbeelden:

■ Wilde zwaan	<i>Cygnus cygnus</i>	schaars tot algemeen
■ Koningseider	<i>Somateria spectabilis</i>	zeldzaam
■ Halsbandparkiet	<i>Psittacula krameri</i>	exoot

De jaartallen verwijzen naar het laatste jaar waarin de soort werd beoordeeld door de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna (CDNA) (en de status dus veranderde van 'zeldzaam' naar 'schaars').

ANSERIFORMES

De orde **Anseriformes** (eendvogels) bestaat uit drie families – Anhimidae (hoenderkoeten), Anseranatidae (eksterganzen) en Anatidae (zwanen, ganzen en eenden) – met gezamenlijk 168 soorten. Veel soorten hebben een lange hals en een afgeplatte snavel, waarmee onder het wateroppervlak naar (hoofdzakelijk plantaardig) voedsel wordt gezocht. De poten zijn voorzien van zwemvliezen, behalve bij de hoenderkoeten, die lange, hoenderachtige poten hebben. Ze zijn nauw verwant met de **Galliformes** (hoendervogels).

Eenden	Anatidae
☐ ■ Rosse stekelstaart	<i>Oxyura jamaicensis</i>
☐ ■ Witkopeend	<i>Oxyura leucocephala</i>
☐ ■ Zwarte zwaan	<i>Cygnus atratus</i>
☐ ■ Knobbelzwaan	<i>Cygnus olor</i>
☐ ■ Kleine zwaan	<i>Cygnus bewickii</i>
☐ ■ Wilde zwaan	<i>Cygnus cygnus</i>
☐ ■ Witbuikrotgans	<i>Branta hrota</i> (1978)
☐ ■ Rotgans	<i>Branta bernicla</i>
☐ ■ Zwarte rotgans	<i>Branta nigricans</i> (1998)
☐ ■ Roodhalsgans	<i>Branta ruficollis</i> (1978)
☐ ■ Brandgans	<i>Branta leucopsis</i>
☐ ■ Kleinste Canadese gans	<i>Branta hutchinsii minima</i>
☐ ■ Kleine Canadese gans	<i>B.h. hutchinsii</i>
☐ ■ Grote Canadese gans	<i>Branta canadensis</i>
☐ ■ Sneeuwgans	<i>Anser caerulescens</i> (1978)
☐ ■ Indische gans	<i>Anser indicus</i>
☐ ■ Ross' gans	<i>Anser rossii</i>
☐ ■ Grauwe gans	<i>Anser anser</i>
☐ ■ Taigarietgans	<i>Anser fabalis</i>
☐ ■ Toendrarietgans	<i>Anser serrirostris</i>
☐ ■ Kleine rietgans	<i>Anser brachyrhynchus</i>
☐ ■ Kolgans	<i>Anser albifrons</i>